

Agnieszka Żok¹, Piotr Białas², Hanna Mamzer³

Uniwersytet Medyczny im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Dlaczego musimy rozmawiać o prawach zwierząt? Kilka uwag dotyczących etycznych dyskusji wokół zagadnień hodowli, śmierci oraz przeznaczenia zwierząt.

Why do we need to talk about animals rights? A few remarks on the ethical discussion on the issues breeding, death and the destination of the animals.

Abstrakt:

Akademicka, interdyscyplinarna dyskusja nad różnymi przejawami praktyk traktowania zwierząt wydaje się niezbędna. Do dyskusji i udziału w konferencji zaprosiliśmy teoretyków, etyków, filozofów, kulturoznawców, przyrodników, biotechnologów, hodowców, weterynarzy, a także medyków. Wnioski jednoznacznie wskazują na konieczność pogłębienia refleksji nad traktowaniem przez nas zwierząt.

Słowa kluczowe: prawa zwierząt, etyka, hodowla

Abstract:

Academic, multidisciplinary discussion on different manifestations of animal welfare practices seems to be essential. We invited theoreticians, ethics and philosophy experts, cultural theorists, natural scientists, biotechnologists, breeders, veterinarians and medicine doctors to participation in conference and discussion. The conclusions clearly indicate the necessity of deepen reflection on the treatment of animals by the humans. Key words: animal rights, ethics, breeding

Dwudziesty wiek doprowadził nie tylko do uchwalenia Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka oraz licznych konwencji bioetycznych, które mają zapobiegać powtórzenia się eksperymentów mających miejsce podczas II wojny światowej⁴. Ważnym momentem było

¹ Katedra Nauk Społecznych, Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu

² Katedra i Zakład Biologii Komórki, Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu

³ Instytut Socjologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

⁴ Na uchwalenie w 1948 roku Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka ogromny wpływ miały wydarzenia II wojny światowej, uchwalenie przyrodzonych i niezbywalnych praw każdej osoby ludzkiej miało zapobiec powtórzeniu się tak tragicznych wydarzeń. Idąca za tym zmiana myślenia o etyce, o istotach żyjących i

również opublikowanie Powszechnej Deklaracji Praw Zwierząt⁵, która została ogłoszona przez UNESCO „z uwagi na to, że każde zwierzę ma pewne prawa, że nieznanostwo i lekceważenie tych praw spowodowały człowieka i prowadzą go nadal na drogę przestępstw przeciwko naturze i zwierzętom; że uznanie przez gatunek ludzki prawa innych gatunków zwierzęcych do egzystencji stanowi podstawę współistnienia wszystkich istot żywych; że człowiek popełnia zbrodnię ludobójstwa; że poszanowanie zwierząt przez człowieka wiąże się z poszanowaniem ludzi między sobą i że już od najmłodszych lat należy człowieka uczyć obserwować, rozumieć, szanować i kochać zwierzęta”⁶. Można przypuszczać, iż debaty dotyczące relacji człowieka ze zwierzętami trwają od czasów najdawniejszych. Być może to próby udomowienia pierwszego wilka zapoczątkowały rozmyślenia na temat relacji człowieka ze zwierzęciem. Dopiero jednak w XX wieku los zwierząt stał się najpierw ważnym elementem debaty publicznej, później dyscypliną akademicką. Choć studia nad zwierzętami zostały w 1987 roku nazwane przez Jonathana Cullera „dziwactwem” wprowadzonym na uniwersytety⁷ są one po dziś dzień prężnie rozwijającą się dyscypliną naukową. To co ją charakteryzuje to bezsprzeczna interdyscyplinarność, wpisana już w samą nazwę. Mimo, że animal studies zajmują się głównie przedstawiciele nauk humanistycznych zastanawiając się nad etycznymi konsekwencjami naszych relacji ze zwierzętami, moralnością czy zdolnościami psychologicznymi zwierząt trudno jest podejmować temat bez podstawowej wiedzy z zakresu fizjologii czy biologii zwierząt. Osobną, bardzo ważną, dyscypliną badań są prawa zwierząt. Można tutaj dostrzec pewną analogię. Dwudziesty wiek bowiem nie tylko dostrzegł istnienie zwierząt jako podmiotu ale również ukonstytuował różność wszystkich ludzi i ich jednakowe prawo godnego⁸ traktowania. Idea troski o zwierzęta prężnie rozwija się w świecie akademickim, obecnie w USA i Kanadzie prawa zwierząt były przedmiotem akademickim na 144 uczelniach⁹. Niestety cały czas troska o zwierzęta jest głównie przedmiotem zainteresowań oraz działań nauk humanistycznych oraz społecznych. Dobrostan zwierząt w ujęciu hodowców oraz nauk zootechnicznych bardzo

odczuwających bez wątpienia przybliżyła ideę przyznania podstawowych praw również zwierzętom pozaludzkim.

⁵Uchwalona 21 września 1977 roku w Londynie przez Międzynarodową Federację Praw Zwierzęcia, zał. 2.4.1977 w Genewie. Deklaracja przedłożona została UNESCO wraz z podpisami dwu i pół miliona osób, członków europejskich towarzystw opieki i ochrony zwierząt.

⁶Światowa Deklaracja Praw Zwierząt, preambuła, <http://wolfpunk.most.org.pl/unesco.htm>, dostęp 30.12.2016.

⁷J. Włodarczyk, Rasa, klasa, płeć, gatunek? Metodologie w AnimalStudies, [w:] Po humanizmie, Z. Ładyga, J. Włodarczyk (red.), wyd Katedra, Gdańsk 2015.

⁸Powszechna Deklaracja Praw Człowieka.

⁹Animal LawCourses,

http://web.archive.org/web/20130313095605/http://aldf.org/userdata_display.php?modin=51, dostęp 02.01.2017

często ogranicza się do kwestii czysto praktycznych jak wyższa jakość mięsa ze zwierząt hodowanych w lepszych warunkach¹⁰. Różnice w postrzeganiu zwierząt przez humanistów i zootechników utwierdziły w przekonaniu, że takie dyskusje są konieczne dla poprawy warunków bytowania zwierząt.

Spotkanie konferencyjne otwierali prof. dr hab. Michał Musielak, prorektor UMP oraz dr hab. Hanna Mamzer, prof. UAM. Natomiast wykład inauguracyjny pt. *Praktyki wobec zwierząt w XXI wieku: bezsilność etyki wobec moralności* wygłosił prof. Andrzej Elżanowski z Uniwersytetu Warszawskiego, który zauważył, że: *Religie wraz z parareligijnymi prawami człowieka, nauki o życiu zdominowane przez biomedycynę i ogromny przemysł produkcji zwierzęcej współdziałają w zachowaniu moralnego status quo. Trudno wyobrazić sobie przewyciężenie tego przymierza bez nowej, atrakcyjnej ideologii która, podobnie jak religia, wykorzystalaby rozwój i działanie wrodzonego sprawstwa moralnego*¹¹.

Obrady w ramach konferencji stworzyły niepowtarzalną sposobność do interdyscyplinarnej dyskusji nad różnymi przejawami i formami praktyk traktowania zwierząt hodowlanych, laboratoryjnych i domowych. Niezwykle ciekawe okazało się spotkanie społeczności akademickiej dwóch różnych nurtów – humanistycznego i szeroko pojętych nauk przyrodniczych, patrzących na świat zwierząt z dwóch, pozornie przeciwstawnych punktów widzenia. Gorące dyskusje wywołała kwestia dychotomii między zwierzęciem hodowlanym, eksperymentalnym a domowym. Spowodowane jest to tym, że traktowanie zwierząt przez współczesne, cywilizowane społeczeństwo stawia wiele pytań, zarówno o aspekty praktyczne, ale także moralne i etyczne.

Wśród wygłaszających ustne wystąpienia znalazły się osobistości z renomowanych uczelni w Polsce, a w dziewięciu sesjach tematycznych wzięło udział ponad dwustu członków, wśród których znaleźli się etycy, filozofowie i kulturoznawcy oraz przyrodnicy, hodowcy, weterynarze a także rolnicy.

Bardzo burzliwe dyskusje i konfrontacje poglądowe wywołał temat koni użytkowych i tego, co się z nimi dzieje kiedy kończy się ich praca dla człowieka. Niestety większość koni wyścigowych kończy swoje życie w rzeźni. Podczas konferencji został poruszony problem hodowli oraz transportu zwierząt. Niestety po raz kolejny okazało się, że spojrzenie na zwierzę przez pryzmat jego użyteczności dla człowieka skrajnie odbiega od postrzegania kwestii dobrostanu przez osoby działające na rzecz zwierząt. Relacje z swoich działań

¹⁰Analiza przeprowadzona na podstawie artykułów naukowych zamieszczanych w bazach PUBMED oraz Web of Science.

¹¹Andrzej Elżanowski, wykład 30 września 2016 roku.

przedstawiły działaczki organizacji TSB|AWF. Panie reprezentujące TSB|AWF przedstawiły dokument będący sprawozdaniem z ich aktywnym działaniem podczas transportu żywych zwierząt w Europie¹².

Bardzo ważne z perspektywy nauk medycznych oraz farmaceutycznych okazało się wystąpienie profesora Michała Nowickiego z Katedry i Zakładu Histologii i Embriologii. Wystąpienie dotyczące traktowania zwierząt w praktyce naukowej wywołało dyskusję dotyczącą zasadności wykonywania części eksperymentów. Problem został podczas konferencji ponownie podniesiony podczas wystąpień dr hab. Katarzyny Szkudelskiej, przewodniczącej Lokalnej Komisji Etycznej ds. Doświadczeń na zwierzętach w Poznaniu oraz Dariusza Liszewskiego. Mimo wejścia w życie nowej ustawy dotyczącej doświadczeń na zwierzętach większość problemów z jakimi borykają się komisje nie zniknęła. Z wypowiedzi gości konferencji wynika, iż poważny problem stanowi ocena wniosków składanych przez nieprowadzące działalności naukowej firmy testujące często ostrą toksyczność wprowadzanych na rynek środków ochrony roślin czy wręcz trutek. Mimo poważnych dylematów etycznych i merytorycznych w świetle prawa odrzucenie takich wniosków często jest niemożliwe.

Jak bardzo potrzebne było to spotkanie, zrzeszające w jednym miejscu osoby reprezentujące dowolne dziedziny nauki, zwłaszcza w środowisku akademickim przedstawiła St. Sierż. Agnieszka Józwiak swoją obecnością wygłaszając wykład na temat wciąż innowacyjnych w Polsce szkoleń dotyczących udzielania pierwszej pomocy zwierzętom przez służby ratunkowe. Zagadnienie pierwszej pomocy weterynaryjnej cały czas stanowi problem w Polsce. W niewielu miastach funkcjonują karetki weterynaryjne, dzięki którym można np. potrąconego przez samochód psa bezpiecznie przetransportować do kliniki.

Dużym powodzeniem cieszył się warsztat szkoleniowy prowadzony przez prof. Hannę Mamzer na temat *Komunikacji między człowiekiem i psem*, gdzie poruszono kwestię kodów komunikacyjnych psów a zwłaszcza ich niewerbalnej płaszczyzny. Uczestnicy mogli się dowiedzieć o niezwykle subtelnym z ludzkiego punktu widzenia, ale niezwykle istotnym z psiego, sygnałach jakie zwierzęta te wysyłają do siebie i ludzi.

Na zakończenie konferencji prof. Wojciech Pisula reprezentujący Instytut Psychologii PAN w Warszawie poprowadził wykład pt.: *Nasze relacje ze zwierzętami – odnowa i przebudowa*, w którym mówił o zmianach postaw społecznych wobec wykorzystywania zwierząt przez człowieka, który dzięki postępom nauki lepiej rozumie poziom złożoności

¹²Animal Welfare Foundation, <http://animal-welfare-foundation.org/en.html>, dostęp 01.01.2017.

psychicznej zwierząt. Zaznaczył też jednak, że działalność gospodarcza i relacje ekonomiczne w tej sferze cechują się znaczną zachowawczością.

Oprócz wykładów i uczestnictwa w warsztacie uczestnicy mogli zapoznać się z ofertą wystawionych stoisk rozmaitych firm i organizacji takich jak Otwarte Klatki czy Greenpeace. Wystawcy udzielali informacji na temat swoich działań i aktywności. Oprócz zbadania swojego metabolizmu można było np. *adoptować pszczołę*, lub kupić tematyczne książki w okazyjnej cenie.

Mimo różnic światopoglądowych. gorącej momentami wymiany zdań, uczestnicy konferencji już po kilku pierwszych wystąpieniach dopytywali się o następną edycję konferencji, ponieważ każdy prelegent wywoływał kolejne pytania potrzebujące odpowiedzi. Organizatorzy nie kryjąc dumy zapewniają, że przyszłoroczna edycja Konferencji *Praktyki wobec zwierząt w XXI wieku* odbędzie się ponieważ *dotyczy ona nie tylko ludzi, ale również tych, którzy mówić nie potrafią*.

Bibliografia:

Animal LawCourses,

http://web.archive.org/web/20130313095605/http://aldf.org/userdata_display.php?modin=51

Animal WelfareFoundation, <http://animal-welfare-foundation.org/en.html>

Ładyga Z., Włodarczyk J. (red.), *Po humanizmie*, wyd. Katedra, Gdańsk 2015.
Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, [w:]

http://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Deklaracja_Praw_Czlowieka.pdf

Światowa Deklaracja Praw Zwierząt, <http://wolfpunk.most.org.pl/unesco.htm>